

Công tác xã hội trường học trong hoạt động chăm sóc sức khỏe tâm thần cho học sinh tại Trường Trung học cơ sở Nam Từ Liêm, Hà Nội

Nguyễn Thị Thu Hằng*

*ThS. Trung tâm Nghiên cứu và Ứng dụng Tâm lý giáo dục Bình Minh

Received: 2/11/2023; Accepted: 8/11/2023; Published: 15/11/2023

Abstract: School health is one of the concerns of many parents. Mental health care for school age students is an important issue in the care, protection and education of children. Recent studies show that the mental health of students in Vietnam has many issues that need attention and research. The article aims to evaluate the current state of mental health of students at Nam Tu Liem Secondary School as well as the role of school social work in taking care of mental health for students.

Keywords: Mental health, students, school social work, ...

1. Đặt vấn đề

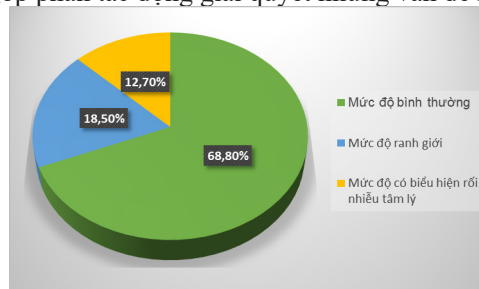
Ở Việt Nam những năm gần đây ngày càng xuất hiện nhiều vấn đề liên quan tới sức khỏe tâm thần (SKTT) của học sinh (HS) lứa tuổi vị thành niên được dư luận xã hội quan tâm, như: lo âu, ám ảnh, trầm cảm; rối loạn cảm xúc, hành vi, ứng xử; xung đột, bạo lực; nghiện chất có cồn, ma túy; tăng động - giảm chú ý; dễ nổi giận, mất bình tĩnh; tự tử;... (Đặng Bích Thủy, 2019), trong đó nhiều vấn đề chưa được quan tâm nghiên cứu và giải quyết kịp thời. Chăm sóc SKTT là một nội dung quan trọng bên cạnh việc chăm sóc sức khỏe thể chất cho HS. Trong hệ thống các chủ thể thực hiện chăm sóc, giáo dục, bảo vệ HS, nhà trường là một mắt xích rất quan trọng (bên cạnh gia đình và xã hội). Chính vì vậy, cần quan tâm đến việc chăm sóc SKTT của HS, nâng cao chất lượng cuộc sống và hiệu quả học tập của trẻ. Công tác xã hội (CTXH) học đường, mà chủ thể thực hiện là nhân viên CTXH sẽ đóng vai trò quan trọng trong hoạt động chăm sóc sức khỏe tâm thần cho HS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Thực trạng biểu hiện mức độ SKTT của HS Trường THCS Nam Từ Liêm

Khảo sát cụ thể hơn về từng vấn đề HS gặp phải, kết quả cho thấy, HS có biểu hiện của rối nhiễu tâm lý ở vấn đề cảm xúc cao nhất (chiếm 15,7%); tiếp đến là vấn đề tăng động và hành vi ủng hộ xã hội (chiếm 8,0%); tiếp đến là vấn đề bạn bè (chiếm 7,7%) và cuối cùng là về hành vi (chiếm 7,0%). Các nghiên cứu trên thế giới như tại Anh, Mỹ... cũng cho biết tỉ lệ rối loạn cảm xúc của thanh thiếu niên ngày một gia tăng [Sadler và cộng sự, 2018]. Đây là một

con số đáng kể và cần được quan tâm từ gia đình, nhà trường. Các chương trình phòng ngừa của nhà trường sẽ góp phần tác động giải quyết những vấn đề này.

Biểu đồ 2.1. Biểu hiện mức độ sức khỏe tinh thần của HS

2.2. Thực trạng vai trò của CTXH trường học trong hoạt động chăm sóc SKTT của HS

Ở Việt Nam, CTXH nói chung và lĩnh vực CTXH trường học nói riêng đang dần được quan tâm và phát triển. Năm 2010, Thủ tướng đã ký quyết định phê duyệt Đề án Phát triển nghề CTXH giai đoạn 2010-2020, mục tiêu phát triển CTXH trở thành một nghề ở Việt Nam và nâng cao nhận thức toàn xã hội về nghề CTXH. Trên cơ sở đó, Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng đã tiếp tục ban hành nhiều văn bản liên quan để phát triển lĩnh vực CTXH trong trường học. Cụ thể như, Thông tư 31/2017/TT-BGDĐT về hướng dẫn thực hiện công tác tư vấn tâm lý cho HS trong trường phổ thông và Thông tư số 33/2018/TT-BGDĐT hướng dẫn CTXH trong trường học. Đây được coi là một trong những văn bản pháp lý quan trọng góp phần làm nền tảng cho sự hình thành và phát triển lĩnh vực CTXH trường học ở Việt Nam.

CTXH trong trường học có vai trò rất quan trọng trong việc giải quyết vấn đề của nhà trường thông qua tác động vào 4 đối tượng chính đó là HS, phụ huynh, giáo viên và cán bộ quản lý giáo dục với những hoạt động phòng ngừa để giải quyết vấn đề. Cụ thể:

- *Với HS*: CTXH học đường giúp các em giải quyết những căng thẳng và khủng hoảng tâm lý; tiếp cận các dịch vụ chăm sóc sức khỏe tâm lý; giúp HS khai thác và phát huy những điểm mạnh và thành công trong học tập, có được năng lực cá nhân và xã hội.

- *Với các bậc phụ huynh*: CTXH học đường hỗ trợ họ tham gia một cách có hiệu quả vào giáo dục con cái; hiểu được nhu cầu phát triển của trẻ; tiếp cận các nguồn lực của trường học và cộng đồng; hiểu dịch vụ giáo dục đặc biệt; tăng cường kỹ năng làm cha mẹ.

- *Với giáo viên*: CTXH học đường giúp cho các giáo viên (GV) hoạt động giảng dạy có hiệu quả cao. Tìm hiểu và huy động những nguồn lực mới vào tiến trình giáo dục, nhất là với các em cần sự giáo dục đặc biệt.

- *Với các cơ quan và cán bộ quản lý giáo dục*: CTXH học đường giúp cho đội ngũ cán bộ quản lý trong việc xây dựng các chính sách và chương trình đào tạo, trong đó chú trọng đến tiến trình CTXH đối với trường học.

Đề phòng ngừa và giải quyết các vấn đề liên quan đến HS cần sự phối hợp giữa các cơ quan, ban ngành và các lực lượng chuyên môn khác. Cụ thể là lực lượng nhân viên CTXH, họ là những người phù hợp nhất với kiến thức và chuyên môn đưa hoạt động CTXH vào lĩnh vực trường học một cách chuyên nghiệp và hiệu quả.

Trong bài viết này, chúng tôi tập trung nghiên cứu vai trò của CTXH trường học trong hoạt động chăm sóc sức khỏe tâm thần của HS.

2.3. Những vai trò của CTXH trường học trong hoạt động chăm sóc SKTT cho HS.

2.3.1. Vai trò của CTXH trường học trong phòng ngừa

Ở cấp độ phòng ngừa, vai trò của CTXH trường học hướng đến việc làm giảm các yếu tố nguy cơ làm ảnh hưởng đến những rối nhiễu tâm lý của trẻ. Nhân viên CTXH trong trường học tham gia vào tổ chức các chương trình giáo dục nâng cao nhận thức về sức khỏe tâm thần của HS thông qua 3 đối tượng chính HS, GV và PH nhằm giúp các em biết cách chăm sóc sức khỏe của bản thân và có những phát hiện sớm, ngăn chặn kịp thời những yếu tố nguy cơ ảnh hưởng đến sức khỏe tâm thần.

Các chương trình phòng ngừa tại trường THCS Nam Từ Liêm rất phong phú. Nội dung của những chương trình này phụ thuộc vào những vấn đề nổi cộm được phát hiện trong việc hỗ trợ CTXH cá nhân với HS hoặc hoạt động sàng lọc đầu năm học. Nhân viên CTXH sẽ xây dựng những chủ đề khác nhau, hướng đến từng nhóm HS với những đặc điểm lứa tuổi và vấn đề đặc trưng, từ đó trang bị cho các em những kiến thức về tuổi dậy thì, tình bạn, tăng năng lực thích nghi, thấu hiểu cảm xúc và giá trị bản thân. “*Tinh thần sẵn sàng - vững vàng tương lai*” là chủ đề được xây dựng để triển khai tại trường THCS Nam Từ Liêm trong học kỳ I năm học 2023-2024 với những nội dung cụ thể như sau:

Bảng 2.1. Nội dung phòng ngừa ở các khối THCS

TT	Khối lớp	Nội dung phòng ngừa
1	Khối 6	Làm quen với môi trường mới
2	Khối 7	Nuôi dưỡng tình bạn
3	Khối 8	Tình yêu tuổi học trò
4	Khối 9	Chuyển cấp- những điều em chia biệt

Sau những hoạt động phòng ngừa trên lớp, nhân viên CTXH đã nhận được những phản hồi tích cực từ phía HS. Em L.H.T (7A1) đã chia sẻ: “*Dù chủ đề không mới, nhưng cách tiếp cận lại rất mới. Để cho chúng em tập trung sâu hơn ở 2 khía cạnh quan trọng trong tình bạn là tôn trọng và lắng nghe*”.

Thông thường, một năm học sẽ có 2 đến 3 chương trình dành cho GV và phụ huynh được triển khai với những chủ đề như: “*Viết lên hy vọng*”- Hoạt động dành cho GV, nhằm hỗ trợ GV nhận diện vấn đề của HS và thúc đẩy động lực học tập từ bên trong của mỗi HS. Chương trình có sử dụng kịch ứng tác để chính GV được bộc lộ khả năng xử lý vấn đề trong các tình huống giao tiếp hàng ngày với HS. Hoạt động CTXH trường học cũng đã triển khai chương trình hướng đến phụ huynh khối lớp 9 với chủ đề “*Đồng hành cùng con – hành trang đến với tương lai*”. Chương trình đã chỉ cho cha mẹ thấy thực trạng vấn đề tâm lý HS chuyển cấp có thể gặp phải, từ đó trang bị các kỹ năng để đồng hành với con trong giai đoạn này. Sau các chương trình phòng ngừa, nhân viên CTXH nhận được những phản hồi tích cực. Ví dụ như GV chủ nhiệm chia sẻ: “*Những hoạt động này vô cùng ý nghĩa, vì đây như một cơ hội để thầy cô được tiếp nhận các thức nhận diện và cách kích lệ HS đúng để các em có thể phát huy tốt được khả năng của mình*”; hay phụ huynh HS chia sẻ: “*Sau những chia sẻ này, phụ huynh nhận thấy bản thân cũng không cần quá áp lực đến con. Đồng hành như*

những người bạn, lắng nghe và ghi nhận lại là những điều cần cho con hiện tại”

2.3.2. Vai trò của CTXH trường học trong hoạt động can thiệp.

Ở cấp độ can thiệp, vai trò của nhân viên CTXH trường học đặt trọng tâm vào các hoạt động làm giảm và giải quyết các vấn đề về tâm lý như sang chấn về tình cảm, các vấn đề trong các mối quan hệ, căng thẳng thần kinh hay khủng hoảng. Các công việc cụ thể bao gồm cung cấp các dịch vụ trực tiếp: tham vấn cho trẻ em và gia đình, can thiệp khủng hoảng, can thiệp tử tự, thực hiện vai trò biện hộ và điều phối, kết nối các nguồn lực cho trẻ em và gia đình khi cần thiết. Bên cạnh đó nhân viên CTXH sẽ thực hiện quản lý ca với HS để có thể giúp các em tiếp cận và sử dụng tối đa các nguồn lực một cách hiệu quả.

Từ tháng 1/2023 đến tháng 10/2023 tại Trường THCS Nam Từ Liêm, nhân viên CTXH trong trường học tiếp nhận 169 trường hợp với 319 lượt hỗ trợ. Trong đó các vấn đề thường gặp bao gồm khó khăn trong giao tiếp và thiết lập mối quan hệ, lo âu trong học tập, trầm cảm, lạm dụng internet,... Thực tế cho thấy, phần lớn HS, phụ huynh và GV sau khi được hỗ trợ cảm thấy hài lòng. Nhân viên CTXH đã thực hiện vai trò tham vấn và hỗ trợ tâm lý, cũng như kết nối nguồn lực để HS tự nâng cao năng lực giải quyết vấn đề. Đặc biệt, những trường hợp cần can thiệp vào môi trường như về vấn đề trầm cảm, mâu thuẫn với bố mẹ,... nhân viên xã hội sẽ kết nối làm việc với gia đình và GV để có những hỗ trợ và đồng hành kịp thời với HS. Do đó, các trường hợp đã hỗ trợ đều được cải thiện ở mức độ nhất định. Nhiều HS thay đổi được hành vi, ví dụ từ việc không tập trung chú ý học tập nay đã quan tâm đến việc học tập hơn, từ việc HS khó khăn chia sẻ với bố mẹ đã trở nên mở lòng để kết nối với bố mẹ tốt hơn.

2.3.3. Vai trò của CTXH trường học trong phục hồi

Ở cấp độ phục hồi, vai trò của CTXH trường học thể hiện ở việc làm giảm những ảnh hưởng sau khi trẻ em bị rối nhiễu tâm lý và rối loạn chức năng. Điều này được thể hiện qua các hoạt động tập huấn lại và trang bị thêm kiến thức giúp đỡ trẻ phục hồi những chức năng bị ảnh hưởng do vấn đề tâm thần mắc phải gây ra. Tại Trường THCS Nam Từ Liêm, nhân viên CTXH sẽ bám sát các trường hợp đã được hỗ trợ cá nhân để theo dõi quá trình hòa nhập và phục hồi lại tại trường. Nếu môi trường đang tác động tiêu cực đến HS, nhân viên CTXH sẽ can thiệp kịp thời để đảm bảo sự tái hòa nhập và phục hồi một cách tốt nhất cho HS đó. Quá trình này cần sự liên kết chặt chẽ giữa

các bên liên quan. Thường sẽ kéo dài trong 1 đến 2 tuần sau khi kết thúc hỗ trợ cá nhân. Điển hình như trường hợp em N.K.M lớp AE9.1 đến gặp nhân viên CTXH hỗ trợ về khó khăn trong học tập. HS có nhiều suy nghĩ chi tiết quá đến mức không kiểm soát được. Điều này ảnh hưởng đến việc học tập (không ghi chép bài, làm bài tập) và kết nối các mối quan hệ bạn bè của mình. Sau khi hỗ trợ cá nhân, nhân viên CTXH đã bám sát GV chủ nhiệm, bố mẹ để nắm được tình hình quá trình phục hồi của HS. Có những lúc chính bố mẹ chưa thực hiện tốt kỹ năng ghi nhận và lắng nghe. Nhân viên CTXH đã hỗ trợ gia đình, củng cố kỹ năng này khi tương tác với HS. Những điều này đã tác động để HS đảm bảo được chức năng học trên lớp và chủ động kết nối với bạn bè.

3. Kết luận

CTXH trong trường học, trong đó nhân viên CTXH học đường là tác nhân của sự thay đổi theo chiều hướng tích cực. Họ là những người có thể đảm nhận nhiều vai trò cùng một lúc làm việc với tinh thần cá nhân hoá cao. Ngoài ra, họ còn là lực lượng cần thiết cho sự phát triển toàn diện của HS trong giai đoạn định hình và phát triển. Như vậy, vai trò và nhiệm vụ của nhân viên CTXH trường học là rất cần thiết. Song nhân viên CTXH trường học cần nhiều kiến thức và kỹ năng chuyên sâu khác với nhân viên CTXH làm trong các lĩnh vực y tế, nhà máy, xí nghiệp hay trong lĩnh vực HIV/AIDS...

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Thông tư 33/TT-BGDĐT ngày 28/12/2018 về hướng dẫn công tác xã hội trong trường học*, Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017), *Thông tư 31/2017/TT-BGDĐT về hướng dẫn thực hiện công tác tư vấn tâm lý cho học sinh trong trường phổ thông*, Hà Nội.
3. Bùi Thị Xuân Mai (2012), *Giáo trình nhập môn công tác xã hội*, ĐH Lao động XH Hà Nội.
4. Đặng Bích Thủy (2019), *Một số biểu hiện tiêu cực về sức khỏe tâm thần trong học sinh trung học cơ sở (Nghiên cứu trường hợp ở Hà Nội)*, Đề tài khoa học cấp cơ sở, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới chủ trì.
5. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2022), *Tài liệu hội thảo khoa học quốc gia “Sổ tay hướng dẫn thực hành công tác xã hội trong trường học”*, Hà Nội.
6. Sadler, K., Vizard, T., Ford, T., Marcheselli, F., Pearce, N., Mandalia, D., ... & McManus, S. (2018). *Mental health of children and young people in England, 2017*. Retrieved September 1, 2022.